

המיתוס של העימות האסימטרי

אין אמת בטענה הפופולרית שבכל עימות אסימטרי בין מדינה לבין ארגון טרור וגרילה נגזר דינה של המדינה להפסיד. מההיסטוריה אנחנו לומדים שבמקרים רבים דווקא המדינות מנצחות

חיילי ארה"ב במלחמת וייטנאם | בסכסוכים אסימטריים מסוימים ישנו דווקא סיכוי רב להשיג הכרעה צבאית וניצחון במובנם המסורתי-קלאזביציאני בעזרת אמצעים צבאיים מסורתיים

אריאל רייכרד
חוקר בסדנת המחקר למדע
לטכנולוגיה ולביטחון על שם יובל
נאמן באוניברסיטת תל-אביב

הקדמה

בעימותים הצבאיים המודרניים מוצאות את עצמן מדינות לאום יותר ויותר לא מול מדינות לאום אחרות אלא מול ארגונים לא מדינתיים. אלה הם עימותים אסימטריים שבהם יש פער רחב בין העוצמה הצבאית, הפוליטית והכלכלית של שני הצדדים, וכן יש ביניהם הבדלים גדולים בכל הנוגע למעמד המשפטי, לדימוי שלהם ולציפיות של הקהילה הבין-לאומית מהם. כל אלה משפיעים על דרכי הפעולה שיכול לנקוט כל אחד מהצדדים כדי להשיג את יעדיו.

במהלך השנים - על בסיס ניסיון היסטורי שנצבר - התגבשה בקרב רבים הדעה שלפיה אי-אפשר להשיג הכרעה צבאית בסכסוכים כאלה וכי יש להגדיר בעבורם מחדש את המושג "ניצחון" כך שלא יכלול הכרעה בשדה הקרב. לדעתי, ההשקפה הזאת מוטעת לחלוטין ומבוססת על לקחים היסטוריים חלקיים.

המאמר דן במהותם של סכסוכים מודרניים ובמשמעות האופיינית שלהם. הדיון כולל פירוט של ארבעת תחומי הפעולה שבהם מתנהלים כיום סכסוכים: הצבאי, הפוליטי, המדיני והתקשורתי. המדינות מוגבלות בהפעלת כוחן בכל אחד מהתחומים האלה, ובשל המגבלות האלה מושמעת שוב ושוב הדעה המקובלת שמדינות אינן יכולות לנצח בעימותים אסימטריים.

במאמר מוצגת הדינמיקה של סכסוכים אסימטריים מודרניים וכן הטענה שלפיה - בניגוד למה שמקובל לחשוב - בסכסוכים אסימטריים מסוימים ישנו דווקא סיכוי רב להשיג הכרעה צבאית וניצחון במובנם המסורתי-קלאוזוביציאני בעזרת אמצעים צבאיים מסורתיים. בחלק האחרון של המאמר מוצג מודל תיאורטי שמסייע להבין סכסוכים אסימטריים ואת האתגר שהם מציבים.

הלחימה בסכסוכים מודרניים

רבים מהעימותים המדיניים של היום אינם בין מדינות ריבוניות, אלא בין מדינות ריבוניות לבין ארגונים. התרחבות התופעה הזאת בחצי המאה האחרונה הביאה חוקרים מסוימים לטעון שהלחימה המסורתית, כמו זו שהייתה, למשל, במלחמת העולם השנייה, נעלמה לעד. לפי ההשקפה הזאת, נוצר דפוס חדש של עימותים שבו ארגוני טרור וגרילה קוראים תיגר על הסדר הפוליטי והחברתי הקיים ושואפים לשנות אותו

המשפטי, הפסיכולוגי וכו'. כך, למשל, יכול הצד החלש לנצל יתרון כלשהו (בתחומי הטכנולוגיה, האימון או הארגון), אך לרוב הוא מתבסס על ניצול של חולשות היריב החזק, למשל הקפדתו על דיני המלחמה. הארגונים מנצלים זאת, למשל, כדי לפעול מתוך אוכלוסייה אזרחית צפופה, ובדרך הזאת הם זוכים במידה רבה לחסינות. בשל כך נשמעת לעיתים קרובות ביקורת על ארגונים אלימים שהם אינם נלחמים "בצורה הוגנת"².

לסכסוכים אסימטריים מודרניים יש היגיון אסטרטגי ששונה מזה של עימותים קונוונציונליים בין מדינות לאום. עיקרו של ההיגיון האסימטרי הוא הניסיון של הארגון הלא מדינתי לנמוג מהמדינה להילחם בו בהצלחה ולהגביל את יכולתה להביא לידי ביטוי את יתרונותיה המובנים בארגון צבאי וביכולת לגייס משאבים כלכליים וכוח אדם. ראשי הארגון מקווים שההגבלה הזאת תגרום להתשת המדינה ולהחלשתה לוותר בסופו של דבר על המשך המאבק. הניסיון להגביל את המדינה החזקה אינו רק בתחום הצבאי אלא גם בתחומים אחרים - למשל הכלכלי (באמצעות חרמות ונידויים) והתדמיתי (באמצעות הפגנות וגיוס פורומים בין-לאומיים שונים).

האתגר הבסיסי של מדינה שנמצאת בעימות אסימטרי הוא למצוא אסטרטגיות שיבטלו את המגבלות שאיביה מנסים להטיל עליה ושיאפשרו לה להביא לידי ביטוי את מלוא כוחה הצבאי והפוליטי כדי להביא להכרעה צבאית ברורה של האויב הלא מדינתי.

הצמיחה וההתרחבות של העימותים האסימטריים וההצלחות הרבות של ארגוני הטרור והגרילה חייבו דיון מחדש במושגים שבעבר נחשבו לברורים כמו ניצחון, הכרעה וההבחנה המסורתית בין לוחמים לבין אזרחים. מהותה של המלחמה המודרנית ודרכי ניהולה השתנו, מה שהוביל למסקנות ולהמלצות שעיקרן הוא שאין להסתמך רק על כוח צבאי כדי להביס תנועות גרילה.

מכיוון שהעימותים המודרניים מכוונים להשפיע על הרצון הפוליטי של האויב, הלחימה במסגרתם - על פי אותה התפיסה - צריכה לכלול בעיקר כלים פוליטיים ולא צבאיים. כך, למשל, קיומם של ארגוני טרור וגרילה נחשב לתוצר לוואי של מצב פוליטי-חברתי עמוק יותר, שהוא זה שדורש פתרון. כדי לפתור אותו יש לעשות שימוש באמצעים מתחום הפוליטיקה,

בכוח.

צמיחתם של ארגונים אלימים שאינם מדינה במובן המקובל והמוכר של המושג השפיעה באופן עמוק על אופי הסכסוכים ב-50 השנים האחרונות. הארגונים האלה - ברובם - צמחו על רקע עימות פוליטי-לאומי, לרוב עם כוח זר חזק יותר. הכוחות הזרים האלה היו כמעט תמיד מדינות דמוקרטיות וליברליות ותיקות שלרשותן עמדו כוחות הצבא החזקים ביותר. העימותים הסתיימו לרוב בניצחון הארגונים החלשים מהבחינה הצבאית ובתבוסת הצבאות הגדולים והחזקים, בעלי הניסיון של מאות שנות לחימה. מלחמת וייטנאם היא, כמובן, הדוגמה הבולטת ביותר ללחימה מהסוג הזה. באותה המלחמה הצליח ארגון גרילה להביס את הצבא הגדול והמתקדם ביותר בעולם ולגרום לו לסגת מזירת העימות. בשל כך התקבעה בתודעת העולם - מצד אחד - התפיסה שלוחמת גרילה היא כלי יעיל להתמודדות עם יריבים חזקים, ומצד אחר התקבעה התפיסה שהפעלת כוחות צבא סדירים אינה יעילה להתמודדות עם כוחות גרילה. מכאן קצרה הייתה הדרך למסקנה שהניצחון הצבאי המסורתי אינו רלוונטי לסכסוכים שבהם צבא סדיר נלחם נגד ארגון שאינו מדינה. התיאורטיקנים הצבאיים שהחלו לנתח את המלחמות האלה כינו אותן "עימותים אסימטריים", שכן יש הבדלים גדולים בעוצמות של הצדדים שמתעמתים בהן: מצד אחד מדינות ומצד האחר ארגונים לא מדינתיים.

צמיחתם של ארגונים אלימים שאינם מדינה במובן המקובל והמוכר של המושג השפיעה באופן עמוק על אופי הסכסוכים ב-50 השנים האחרונות

בקונפליקט אסימטרי מנסה הצד החלש להביא לידי ביטוי את נקודות החוזקה שלו ובמקביל לנצל את נקודות התופעה של הצד החזק.¹ הפעולה האסימטרית אינה רק במישור הצבאי, אלא בכל מישורי העימות: המדיני, התעמולתי,

מחבלים לקראת ירי רקטות מרצועת עזה | ארגוני הטרור והגרילה אינם מהססים לסכן את האוכלוסייה שחיה בשטח שבשליטתם, ואילו תושביה של המדינה היריבה הם בעיניהם מטרה לגיטימית

החינוך והרווחה ולא מתחום הביטחון והצבא. ההנחה הזאת הובילה להקניית חשיבות עליונה לגורמים פוליטיים-אזרחיים בטיפול בתנועות טרור וגרילה על חשבון הגורם הצבאי. אם לא ניתן להשתמש ביעילות בכוח צבאי נרחב נגד ארגונים כאלה, אזי ממילא לא ניתן לחסלם כפי שניתן לעשות לצבא של מדינה. הדעה הרווחת שנוצרה היא שארגוני הטרור והגרילה החדשים אינם ניתנים לחיסול צבאי במובן המסורתי של המילה. למסקנה כזאת יש, כמובן, השלכות מרחיקות לכת על המדינות המעורבות (או העלולות להיות מעורבות) בסכסוכים עם ארגונים כאלה. אם לא ניתן להכריע אותם, משתמע מכך שיש להכיר בקיומם ולהגיע איתם להידברות ולפשרה כלשהי - או להיכנע לדרישותיהם ולוותר מראש על המאבק.

בקונפליקט אסימטרי מנסה הצד החלש להביא לידי ביטוי את נקודות החוזקה שלו ובמקביל לנצל את נקודות התורפה של הצד החזק

זירות הפעולה

ניתן להבחין בכמה תחומים מרכזיים שבהם משתמשים ארגונים אלימים באסטרטגיות אסימטריות כדי להגביל את יכולת המדינה להילחם בהם. התחומים האלה הם זירות המאבק שבהן מתנהלים המאבקים האסימטריים המודרניים. כשבאים לבחון ולנתח את יחסי הכוחות בסכסוך ספציפי יש לשים לב לשינויים שחלו בכל אחד מהתחומים האלה לאורך זמן ולראות כיצד הם השפיעו זה על זה.

התחום הצבאי

בתחום הצבאי משתמשים ארגונים חמושים בדרך כלל בשיטות של טרור ושל גרילה. לוחמת גרילה היא טקטיקה צבאית מוכרת שמועדת להתיש את היריב בלי לאפשר לו להפעיל את מלוא כוחו הצבאי. התוצאה הזאת מושגת באמצעות הימנעות מהתנגשות ישירה עם הכוח הצבאי העדיף של המדינה וייזום תקיפות רק כשהתנאים הטקטיים המקומיים מביטיחים הצלחה. אחרי כל תקיפה ממהירים לוחמי הגרילה להיטמע בתוך האוכלוסייה האזרחית שתומכת בהם ומסייעת להם. לא רק לוחמי הגרילה נטמעים בתוך האוכלוסייה

המקומית אלא גם שאר מרכיבי הכוח כמו מחסני תחמושת, מפקדות ומפעלים לייצור כלי נשק. בכך מגינים לוחמי הגרילה על נכסיהם מפני תקיפה. אם המדינה מחליטה בכל זאת לתקוף את נכסיהם של ארגוני הטרור והגרילה שבקרבת האוכלוסייה האזרחית היא מסתכנת בפגיעה בחפים מפשע ובספיגת ביקורת בין-לאומית קשה.³

ארגוני הטרור והגרילה אינם מהססים אפוא לסכן את האוכלוסייה שחיה בשטח שבשליטתם, ואילו תושביה של המדינה היריבה הם בעיניהם מטרה לגיטימית. זאת מתוך ההנחה שחברות דמוקרטיות מודרניות חסרות ליכוד פנימי ואינן מסוגלות לעמוד באבדות אזרחיות ובמאמץ

רקטת קסאם
במקום לתקוף את צבא האויב, מהלך שכרוך בסיכון רב, תוקפים ארגוני הטרור את אזרחיה של מדינת האויב

מלחמתי ממושך. לכן במקום לתקוף את צבא האויב - מהלך שכרוך בסיכון רב - הם תוקפים את אזרחיה של מדינת האויב כדי לערער את נחישותם ובעקיפין לפגוע גם במורל החיילים. ההתפתחויות הטכנולוגיות - ובעיקר פיתוח הטילים והרקטות - מקילות עליהם להפוך אזרחים למטרה ואת העורף לחזית.⁴

התחום הפוליטי-תודעתי

מטרתו המרכזית של הצד החלש במאבקים האסימטריים היא לפגוע בנחישותו של המשטר היריב להתמיד במלחמה. לכן יש חשיבות רבה לעמדה של דעת הקהל במדינה. אם זו תשתכנע שלא ניתן לנצח במאבק, או שהניצחון כרוך במחיר גבוה מדי, היא תלחץ על המנהיגים לסגת מהמאבק. במלחמה הזאת מנצלים ארגוני הטרור והגרילה את הרגישות הגבוהה של המדינות הדמוקרטיות הן לאבדות, הן למחיר הכלכלי של הלחימה והן למחיר המוסרי שלה, שהרי אין מלחמות סטרטגיות, ובמיוחד לחימה נגד ארגוני טרור וגרילה פוגעת במקרים רבים באוכלוסייה לא מעורבת.

במילים אחרות, בעימות האסימטרי מנסה הצד החלש להתיש את הצד החזק, להקזיז את דמו ברציפות, להעיק על כלכלתו, לערער את דימויו המוסרי ובכך לערער את נחישותו. התשה ממושכת - כך מקווה הצד

הצד החלש תמיד טוען ליתרון מוסרי על פני הצד החזק, אך מרשה לעצמו להילחם בניגוד לכל דיני המלחמה. זה לא מפריע לו לזעוק על הפרות אמיתיות או מדומיינות שעושה הצד החזק במהלך פעולות הלחימה שלו. למרבה הפליאה, המוסר הכפול הזה משרת היטב את האינטרסים של הצד החלש: דעת הקהל בעולם אינה מצפה ממנו לנהוג לפי דיני המלחמה, אך שופטת בחומרה את הצד החזק אם הוא אינו מקפיד בהם.

המסקנה היא אפוא שמדינה - ובמיוחד מדינה דמוקרטית - מאבדת את הלגיטימיות שלה כאשר היא מוותרת על העקרונות שמבדילים בינה לבין האויבים האסימטריים שנגדם היא נלחמת.⁹ מדינה דמוקרטית נוטלת על עצמה התחייבויות רבות ונענשת ברגע שאינה עומדת בהן. מארגוני הטרור והגרילה לא דורשים לעמוד בעקרונות האלה - מה שיוצר אפוא אסימטריה גם בתחום של הנורמות המוסריות. במילים אחרות, מדינה דמוקרטית נאלצת לא פעם להילחם "בידיים קשורות" נגד ארגוני טרור וגרילה.¹⁰

ארבעת התחומים שפורטו לעיל הם מרחבי הלחימה בעימותים האסימטריים שנערכים כיום ברחבי העולם, ובכל אחד מהמרחבים האלה ישנם אתגרים ייחודיים ומורכבים לכל מדינה שמתמודדת עם יריבים אסימטריים. בעקבות הכישלונות של מעצמות בהתמודדותיהן עם ארגוני טרור וגרילה וכן בשל אהדה אישית לארגונים האלה טענו

להפסיק את העימות ולסגת, אף שבשדות הקרב עצמן המצב היה שקול ואולי אפילו נטה לטובתן. דוגמה נוספת: לאחר מלחמת לבנון השנייה סיכמה התקשורת באופן גורף שישראל הובסה בעימות, והתפיסה הזאת הפכה לנחלת הציבור כולו. רק באחרונה, יותר משש שנים לאחר סיום העימות, נדמה שדעת הקהל מתחילה לשאול את עצמה באיזה אור יש לראות את המלחמה ושמה אין מקום לדבר עליה במנחים של תבוסה.⁷ אם בכוחה של התקשורת להפוך ניצחון לתבוסה ותבוסה לניצחון, הרי ברור שהיא נשק לא פחות חשוב מאמצעי לחימה כמו טנקים, טילים ומטוסים. מי שמנצח בזירה התקשורתית עשוי במקרים רבים לנצח במערכה - בלי קשר רב למה שקרה בפועל בשדה הקרב.⁸

התחום המדיני

הצד החלש משקיע מאמצים רבים כדי לקעקע את המעמד הביני-לאומי של הצד החזק. המטרה היא לבדוד את הצד החזק ולהביא להחרמתו - המדינית, הכלכלית, התרבותית והאקדמית. למעשה מנסה הצד החלש לערער את הלגיטימציה של הצד החזק לפעול נגדו. כשמדובר בישראל, המאמץ של ארגוני הטרור והגרילה הוא לערער את עצם הלגיטימציה שלה להתקיים. את הפגיעה במעמדו הביני-לאומי של הצד החזק מנסה הצד החלש להשיג באמצעות התקשורת, ארגוני זכויות אדם וארגונים שונים שאוהדים את עניינו. את מאמצי ההחרמה ינסו הצד החלש ותומכיו להצדיק בשיקולי מוסר.

החלש - תחליש את יריבו עד כדי כך שניתן יהיה להביסו או שפשוט יימאס לו והוא יחליט לנטוש את הזירה.

בעימות האסימטרי מנסה הצד החלש להתיש את הצד החזק, להקיז את דמו ברכיפות, להעיק על כלכלתו, לערער את דימויו המוסרי ובכך לערער את נחישותו

לעומת זאת הצד החזק שואף להפחית ככל האפשר את אבדותיו ואת הנזקים הכלכליים שגורמת לו הלחימה, ואם הוא מצליח בכך, דעת הקהל אינה לוחצת לעשות ויתורים לארגוני הטרור והגרילה. מהדברים האלה עולה ששני הצדדים פועלים למעשה כדי להשיג ניצחון תודעתי, כלומר לשכנע את הקהלים השונים (הפנימיים והחיצוניים) המעורבים בעימות לתמוך בהם, שכן הם הצד הצודק והמנצח.⁵ מכאן החשיבות העצומה שיש לתקשורת בלחימה מהסוג הזה. יהיו המבצעים והפעולות - של שני הצדדים - מוצלחים ככל שיהיו, אין להם ערך רב אם הדברים אינם זוכים לפרסום נרחב בקרב אוכלוסיות היעד בליווי הפרשנות המתאימה. הצד החלש מנצל היטב את העובדה שהחברות הדמוקרטיות מקדשות כיום את חופש המידע ומנצל כל במה אפשרית כדי להפיץ את מסריו.⁶

התחום התקשורתי

העקת העימות משדה הקרב הפיזי לשדה הקרב התקשורתי-תודעתי פועלת לטובת הצד החלש, שכן התקשורת ודעת הקהל נוטות באופן אינסטינקטיבי לתמוך בצד החלש. הסיבה: החלש נחשב לרוב לדוד, ואילו בחזק רואים לרוב את גוליית.

במצב העניינים הזה הופכת התקשורת למעין שופט שמעניק נקודות וציונים לצדדים המתעמתים. הסיכום של כל הציונים האלה הוא שיוצר במידה רבה תחושת ניצחון או הפסד. בווייטנאם ובאלג'יריה למשל, יצרה התקשורת את התחושה שהמדינות (ארה"ב וצרפת) לא רק מפסידות במלחמות (או לפחות לא מנצחות בהן במהירות המצופה מהן), אלא גם שעצם הלחימה שלהן היא בלתי מוסרית. הפסיקה הזאת של התקשורת אחראית במידה רבה לכך שדעת הקהל במדינות האלה הייתה בטוחה שיש הכרח

מלחמת לבנון השנייה. מילואימניקים של גדוד צנחנים בעת הפוגה | לאחר מלחמת לבנון השנייה סיכמה התקשורת באופן גורף שישראל הובסה בעימות, והתפיסה הזאת הפכה לנחלת הציבור כולו

חוקרים רבים שלא ניתן להתמודד ביעילות עם ארגוני גרילה שנוקטים אסטרטגיות אסימטריות, ושבהכרח הם ינצחו בכל עימות ושיגו את מטרותיהם. לכן רבים מהם מטיפים למדינות שנקלעות למאבקים אסימטריים לוותר מראש ליריביהן ולמלא אחר דרישותיהם. אולם בטיעון הזה יש פגם אחד גדול: הוא לא מבוסס על עובדות אלא על חוסר אמון בסיסי ביכולת של המדינה לפעול ביעילות נגד האיום שמציבים הארגונים האלה. ההיסטוריה מוכיחה שהיו לא מעט ארגוני טרור וגרילה שהובסו ונעלמו. אין שום חוק טבע שלפיו הצד החזק בהכרח יפסיד בעימות אסימטרי.

מדינה - ובמיוחד מדינה דמוקרטית - מאבדת את הלגיטימיות שלה כאשר היא מוותרת על העקרונות שמבדילים בינה לבין האויבים האסימטריים שנגדם היא נלחמת

הצורך בשינוי הפרדיגמה

יש דוגמאות רבות לתנועות אסימטריות חמושות שנחלו תבוסות קשות לאחר מלחמת העולם השנייה. כך היה, למשל, בפיליפינים, וכך היה במאלאיה בשנות ה-40 וה-50 של המאה הקודמת. מדובר בדוגמאות לתנועות גרילה ששאפו להתנתק ממדינות קיימות. המרדנות הבדלנית כוללת אומנם את מרבית המאפיינים של לוחמת גרילה אסימטרית - המתמקדת בהתשת היריב ובנטרול יכולתו להמשיך להילחם - אך יש לה גם כמה מאפיינים ייחודיים שמשפיעים על בניין הכוח של הגרילה ועל האופן שבו היא נלחמת ולכן גם על יכולת התגובה של המדינה. מדובר בסוג עימות שנפוץ למדי גם היום (למשל באוזבקיסטן, בפיליפינים ובקולומביה), ולכן ראוי לתשומת לב מיוחדת של חוקרי העימותים האסימטריים.

עיון בהיסטוריה מלמד שתנועות טרור וגרילה נחלו הצלחות בעיקר כשהן נלחמו נגד כוחות כיבוש זרים שבאו ממרחקים ושלא נלחמו על המשך הקיום של מדינותיהם. כאשר המלחמה אינה על אינטרסים קיומיים, פוחתת הנכונות של הציבור לשלם את מחיר המלחמה בחיי אדם ובמשאבים. לעומת זאת, ארגון הגרילה והאוכלוסייה שתומכת בו נלחמים נגד כיבוש ולכן מוכנים לכל קורבן כדי לזכות בעצמאות. צורת המאבק הזאת היא שעמדה לנגד עיניו של

אנדרו מאק כשכתב את מאמרו המפורסם "מדוע אומות גדולות מפסידות במלחמות קטנות". כל מסקנותיו נובעות מנקודת הנחה שישנו כוח צבאי ופוליטי עדיף שנלחם בארץ זרה נגד כוח חלש יותר, ודבר זה הוא שיוצר אופי אסימטרי לסכסוך בכל היבטיו.¹¹

אך התמונה משתנה כאשר ממשלה מקומית נלחמת בתנועת מרי בדלנית ששואפת להתנתק מהמדינה האם ולהקים יחידה מדינית חדשה. הניסיון מלמד שבסוג כזה של עימותים מצליחות המדינות לא פעם להכריע את ארגוני הגרילה ולסלק את תוכניותיהם.

המודל החדש

מדוע מדינות מצליחות להכריע ארגוני גרילה בדלניים, ואילו מעצמות כושלות כשהן נלחמות על האינטרסים שלהן מעבר לים? מדוע, למשל, הצליחה רוסיה להכריע את הגרילה הצי'צ'נית, אך כשלה במלחמתה באפגניסטן, ומדוע הצליחה סרי-לנקה להכריע את המחתרת הסמלית, אך ארה"ב כשלה בעיראק ונכשלת באפגניסטן? חיים קאופמן¹² טוען שתנועות גרילה בדלניות מייצגות לרוב מיעוט אתני או דתי, וכי מדובר במלחמת אין ברירה לשני הצדדים: לממשלות ולארגוני הגרילה הבדלניים. בנסיבות כאלה נוטה המדינה לפעול באלימות רבה יותר ולא להתחשב באבדות ובעלויות. כתוצאה מכך מידרדרות מלחמות נגד תנועות בדלניות לרמות אלימות שכמותן לא רואים בדרך כלל במלחמות של כוחות התערבות זרים. במילים אחרות: בסכסוכים אסימטריים נגד כוחות התערבות זרים מדובר במאבק בין צד אחד שבעבורו זו

מלחמת קיום לבין צד אחר שבעבורו המאבק הוא בעל חשיבות משנית. במלחמת התנתקות של ארגוני גרילה בדלניים מדובר במקרים רבים במאבק טוטלי של שני הצדדים - מאבק שבו מפעילה המדינה כוחות גדולים יותר, מאומנים יותר, מצוידים טוב יותר ובעוצמה רבה יותר. סיבה נוספת היא עמדתה של דעת הקהל. זו נוטה להיות הרבה יותר מיליטנטית בסכסוכים פנימיים בין מדינות לבין תנועות בדלניות שרוצות לפרוש מהן. בתמיכתה של דעת הקהל המיליטנטית מתחזקת הנטייה של המדינה לנסות להשיג הכרעה צבאית ולא לסגת מהסכסוך ולנקוט גישה ותרנית. במילים אחרות: הרצון הפוליטי והחברתי "ללכת עד הסוף" הוא תמיד חזק יותר ומחזיק מעמד זמן רב יותר בסכסוכים פנימיים מאשר בסכסוכים שבהם המדינה שולחת את כוחותיה להילחם מעבר לגבולותיה.

גורם נוסף שפועל לטובת המדינה בסכסוכי פנים הוא חופש הפעולה היחסי שיש לה בשטחה שלה לעומת הריסונים שהיא צריכה להטיל על עצמה בעת שהיא פועלת מחוץ לשטחה ונחשבת לכוח כובש. כך, למשל, כמעט כל פעולה של ישראל בשטחי יהודה ושומרון - שנחשבים שטח כבוש בעיני דעת הקהל בעולם - זוכה לנינוי המעצמות. לעומת זאת, מותם של 13 ערבים אזרחי ישראל במהומות אוקטובר 2000 עבר ללא תגובה בין-לאומית שכן הם נהרגו במסגרת פעולה של כוח שיטור בתוך השטח הריבוני של ארצו.

בסכסוכים פנימיים לא חייב הצבא הסדיר של המדינה לזכות "בלביותיהם ובמוחותיהם"

לוחמי טאליבן באפגניסטן | לטאליבן אין זה משנה במיוחד אם לוחמיו פועלים משטחי ההרים באפגניסטן או מתוך פקיסטן. אין הם כבולים לשטח מסוים, שכן המטרה שלהם אינה ליצור מדינה באזור ספציפי אלא לסלק כוח זר

לשחק את משחק התקשורת | הטאליבן מכיר את הכלל העיקרי להשגת יתרון בתקשורת: המהירות היא הקובעת ולא נכונות המידע

למשל, במבצעי צה"ל "עופרת יצוקה" ו"עמוד ענן" נגד החמאס.

סיכום

האתגר של מדינות שנלחמות בארגוני טרור וגרילה הוא להבין את המגבלות שהארגונים האלה מנסים להטיל עליהן ולגבש אסטרטגיות שיאפשרו להן להתגבר על אותן המגבלות ולהביא לידי ביטוי מלא את העליונות הצבאית והטכנולוגית המובנית שלהן. כדי לעשות זאת יש קודם כול להכיר בכך שהניצחון של ארגוני טרור וגרילה אינו גזירה היסטורית ואינו מובטח מראש.

הערות

1. Steven Metz, "Strategic Asymmetry", *Military Review* 81, (4), July-August 2001, pp. 23-32
2. Metz, *ibid*; Lt. Col. Timothy L. Thomas, "Deciphering asymmetry word game", *Military Review* 81, (4), July-August 2001, pp. 32-37
3. ראו: גבריאל סיבוני, "השתנות האיום", **צבא ואסטרטגיה**, כרך 2, גיליון 1, יוני 2010, עמ' 3-6 וירוש שוויצר, "מגבלות הלחימה נגד צבא טרורילי: לבנון ועזה כמקרה בוחן", **צבא ואסטרטגיה**, כרך 1, גיליון 1, אפריל 2009, עמ' 33-38 יצחק בן ישראל, "מלחמת הטילים הראשונה ישראל-חיבאללה", עמ' 11-9 <http://spirit.tau.ac.il/government/downloads/YitzakBIMissiles.pdf>
4. משה קרביץ, "העימות המוגבל כמלחמת התשה", **מערכות** 380-381, דצמבר 2001, עמ' 40-45; מירי אייזין, "המאבק על התודעה במלחמה הפוסט מודרנית - רקע והמשנה", בתוך חגי גולן ושאלו שי, **העימות המוגבל**, מערכות, תל-אביב, 2004, עמ' 347-376
5. רון כתריו ואפי מלצר, "תקשורת המונים בעימות המוגבל", **מערכות** 380-381, דצמבר 2001, עמ' 78-81
6. ראו רון בן ישי, "ההתשה בזירה התקשורתית", בתוך **עיונים בביטחון לאומי: אסטרטגיית ההתשה בעימות מוגבל - בחירה או כוונה?** המכללה לביטחון לאומי, חיפה, 2002, עמ' 119-124
7. מרווין קאלב וקארול סיוויץ, "מלחמת ישראל-חיבאללה 2006: התקשורת כנשק בעימות האסימטרית", 2007, <http://www.tau.ac.il/institutes/herzog/commschool/Lebanon3.pdf>
8. Lt. Col James D. Campbell, "Legitimacy and the Rule of Law in Low-Intensity Conflict", *Military Review* 85 (2), March-April 2005, pp. 2-5 <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/campbell.pdf>
9. עמוס ידלין, "דילמות מקצועיות ואמיתות בהפעלת הכוח בלחימה מול הטרור", בתוך חגי גולן ושאלו שי, **העימות המוגבל**, מערכות, תל-אביב, 2004, עמ' 9-18
10. Andrew Mack, "Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict", *World Politics*, 27 (2) January, 1975, pp. 180-185
11. Chaim Kaufman, "Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars", *International Security* 20, 4, Spring 1996, <http://www.jstor.org/stable/2539045>
12. Mao Tse-Tung, *Selected Works*, vol. II, Pergamon press, Oxford, 1965, pp. 134-136
13. Mao Tse-Tung, *On Guerrilla Warfare*, 1937, Chapter 2, 3 www.marxists.org/reference/archive/mao/works/1937/guerrilla-warfare/ch02.htm
14. Ivan Arreguin-Toft, "How the Weak Win Wars? A Theory of Asymmetric Conflict", *International Security*, Vol. 26, No. 1, Summer 2001, pp. 111-113

ניתן להגן על בסיס הפעולה, יש לנטוש אותו (כפי שהתנועה שבראשה עמד אכן עשתה) ולחפש בסיס אחר. כל זאת למען המטרה של תפיסת השלטון. על פי תורתו, אין חשיבות מיוחדת לאזור שממנו צומחת תנועת הגרילה ובו היא מתפתחת.¹⁴ לעומת זאת, בסכסוכים בדלניים מנצלת תנועת הגרילה רגשות לאומיים. האוכלוסייה המקומית אינה סתם אוסף של תושבים שמנוכרים לשלטון המרכזי, אלא היא עם בעיני עצמה שחי במולדתו ההיסטורית ושואף לעצמאות. לכן במרידות כאלה יש חשיבות למיקום הגיאוגרפי הספציפי של בסיס הפעולה.

תנועות לאומיות בדלניות הן בהכרח מוגבלות: הן אינן יכולות ליהנות מגמישות בבחירת אזור הפעולה, שכן כל מטרותן היא ליצור ישות פוליטית באזור מסוים. המטרה אינה לתפוס את השלטון, אלא ליצור מדינה בתוך שטח ספציפי. לכן חובה על תנועות בדלניות להגן על השטח שבו הן מתבססות מפני חדירת האויב.

לדוגמה, לטאליבן אין זה משנה אם לוחמיו פועלים משטחי ההרים באפגניסטן או מתוך המטרה שלהם אינה ליצור מדינה באזור ספציפי אלא לסלק כוח זר. ארגונים לאומיים (כמו חמאס ופת"ח), לעומת זאת, אינם יכולים להקים מדינה בשום מקום אחר חוץ מאשר בשטח שבו הם רואים את מולדתם ההיסטורית. המטרה של הארגונים האלה תלויה באזור גיאוגרפי ספציפי, ולכן הם לא יכולים לפעול בהתאם למודל הקלאסי של תנועת גרילה ולהקריב שטחים תמורת שהות להתארגן.

למאפיין הזה של הגרילה הבדלנית יש השלכות אופרטיביות מרחיקות לכת: היא תמיד יותר סטטית ויותר הגנתית והיא נוטה להקים במהירות כוחות סדירים ומוסדות שלטון בשטחים שבהם היא שולטת - מה שיוצר ליריביה מטרות רבות לתקיפה. בהתמודדות בין שני כוחות צבאיים שפועלים במתכונת של לחימה קונוונציונלית יש בדרך כלל למדינה יותר משאבים (אנושיים, כלכליים, ארגוניים) מאשר לארגון הלא מדינתי.¹⁵ הדבר בא לידי ביטוי,

של התושבים המקומיים כדי להוכיח לעולם שהפעולה שלו היא לגיטימית. הוא רשאי לכפות את רצונו בכוח הזרוע, שכן ישנה הסכמה נרחבת לכך שהתושבים חייבים להיות חלק מהמדינה גם אם הם ממורמרים מסיבה זאת או אחרת. מצפים מהם לפעול בדרכים פוליטיות מקובלות במסגרת המדינה (גם אם ניסיונות פוליטיים קודמים שלהם כשלו).

אלימות מאורגנת ומתמשכת אינה נחשבת אפוא לדרך לגיטימית לניהול מאבקים פוליטיים פנימיים - גם אם הטענות שמעלים המתקוממים מוצדקות. לכן ארגון מורדים בתוך מדינה נמצא מראש בעמדת נחיתות מול הקהילה הבין-לאומית שאותה הוא שואף לגייס לצידו, בעוד שהמדינה זוכה לרוב - ובעיקר בשלבים הראשונים של העימות - ללגיטימציה להפעיל כוח צבאי נגדו (כל עוד הפעלת הכוח לא תיחשב למופרזת באופן קיצוני). כאמור, יתרון כזה אין למדינה שפועלת בשטח שאינו שלה, שכן עצם נוכחותה שם נחשבת ללא לגיטימית, ולכן כל פעולה שהיא נוקטת כדי להמשיך את שליטתה בשטח נחשבת גם היא ללא לגיטימית.

חיים קאופמן טוען שתנועות גרילה בדלניות מייצגות לרוב מיעוט אתני או דתי, וכי מדובר במלחמת אין ברירה לשני הצדדים

גם מהבחינה הצבאית יש הבדל בין גרילה שפועלת נגד כוח כיבוש זר (או נגד השלטון במדינה שבו היא רואה גורם עוין שיש לסלקו) לגרילה שמנסה להשתלט על חבל ארץ בתוך המדינה-האם ולהקים בו מדינה עצמאית. כוח גרילה שפועל נגד צבא כיבוש או נגד השלטון אינו כבול לטריטוריה מסוימת, ואילו כוח בדלני כבול לטריטוריה שאותה הוא רוצה לשחרר. המודל הקלאסי של גרילה הוא של תנועה ששואפת ליטול את השלטון (מידי כובש זר או שליט מקומי). על פי המודל המהפכני הקלאסי של מאו צה טונג,¹³ הגרילה צריכה לעבור שלושה שלבים: מכוח צבאי קטן וחלש שנע ממקום למקום ומטריד את האויב לכוח שמתבסס במקום מסוים והופך אותו לבסיס הפעולה שלו ולבסוף, בשלב השלישי, הוא הופך לכוח קונוונציונלי חזק שמסוגל להתמודד עם האויב בשדה הקרב ולהביסו. עם זאת מאו הדגיש את הצורך בגמישות וטען כי אם לא